

הקיטוב באיחוד האירופי וההשלכות על ישראל: המקרה של הולנד

ג'יי. אם. קלייה

הבחירות לפרלמנט האירופי במאי 2019 הראו כי מצביעים אירופים מתרחקים מהמרכז לטובת הימין והשמאל הקיצוניים. מאמר זה עושה שימוש במקרה של הולנד כדי להמחיש כיצד הקיטוב הפוליטי משפיע על מעמדה של ישראל בפוליטיקה ובשיח של האיחוד האירופי גם יחד. בעוד מפלגות השמאל הולכות ונעשות ביקורתיות כלפי ישראל, דומה שהימין הקיצוני מעולם לא היה קרוב יותר אליה. השאלה כיצד לנווט בנוף הפוליטי המשתנה באיחוד האירופי מציבה בפני הפוליטיקאים בישראל כמה וכמה אתגרים אסטרטגיים ומוסריים, הנושאים השלכות על ההווה ועל העתיד. מהניתוח עולה כי ממשלת ישראל מסתכנת בכך שהיא מזדהה באופן הדוק עם מפלגות הימין הקיצוני באירופה בשל אופיין השנוי במחלוקת, וכי בעשותה כן היא עלולה להרחיק ממנה את הקהילות היהודיות באירופה ואת מצביעי המרכז והשמאל באירופה.

מילות מפתח: בחירות לפרלמנט האירופי, יחסי ישראל-האיחוד האירופי, הולנד, קיטוב, יהדות הולנד, יהדות אירופה

מבוא

בעשור הנוכחי חלה שחיקה ניכרת בתמיכה במפלגות המרכז המסורתיות ברחבי האיחוד האירופי ויש נדידת קולות למפלגות שבעבר היו בשולי הימין והשמאל. מאמר זה עושה שימוש במקרה של הולנד כדי לחקור כיצד הנוף הפוליטי המשתנה משפיע על העמדה הנוכחית של הולנד ושל האיחוד האירופי כלפי ישראל, ומהן ההשלכות העתידיות שיכולות לנבוע מכך. בשנים האחרונות הוקמו ונבחרו מפלגות חדשות לגמרי במספר מדינות החברות באיחוד. בימין הקיצוני באירופה התאחדו

ג'יי. אם. קלייה הוא מתמחה לשעבר במכון למחקרי ביטחון לאומי.

מפלגות חדשות יחסית כמו ה־AfD (אלטרנטיבה לגרמניה) בגרמניה וה־FvD בהולנד סביב מטרות כמו צמצום הגלובליות, עזיבת האיחוד האירופי, עצירת ההגירה וחזרה ללאומנות. מהצד השמאלי של המפה, מפלגות הולנדיות כמו BII1 ו־DENK רצות על מצע של תמיכה ברב־תרבותיות ובמיעוטים אתניים. הקיטוב בוויכוח הפוליטי הופך את המפלגות החדשות של הימין והשמאל הקיצוניים לחלק מהזרם המרכזי ומגביר את שליטתן בשיח הפוליטי והציבורי. הבולטות החדשה שלהן בפוליטיקה הפנימית של המדינות ושל האיחוד האירופי מביאה לכך שקובעי המדיניות בישראל אינם יכולים עוד להתעלם מהן, כאשר שאלת אופי היחסים עימן מציבה אתגר חשוב ובעל השלכות ארוכות טווח.

ישראל והולנד: היסטוריה של יחסים טובים

אף על פי שישאל הפכה לנושא מעורר מחלוקת בפוליטיקה ההולנדית בשנים האחרונות, הולנד נמנתה בעבר עם התומכות הנלהבות ביותר של ישראל באירופה. בעקבות הכרזת העצמאות של ישראל ב־1948 הכירה הולנד להלכה (דה יורה) ובאופן רשמי במדינה החדשה ב־1949¹, והייתה המדינה המערבית הראשונה **והיחידה** ששלחה את נציגותה הדיפלומטית לירושלים במקום לתל־אביב.² לרוב המעצמות המערביות היו יותר מדי אינטרסים שונים במזרח התיכון: הבריטים חברו למצרים במלחמת 1948 וגרמו בכך למתיחות מוגברת ביחסים עם ישראל; ארצות הברית הייתה בתחילה פרו־ישראלית, אך משבר סואץ ב־1956 כרסם ביחסים אלה; הצרפתים היו פרו־ישראלים עד שהנשיא שארל דה גול שינה כיוון והטיל אמברגו נשק על המדינה, זמן קצר לפני מלחמת ששת הימים. מנגד, להולנד היו מעט מאוד אינטרסים במזרח התיכון, וההולנדים אף חשו הזדהות עם ישראל על רקע היותה מדינה קטנה מוקפת בשכנות גדולות ממנה במידה רבה ותוקפניות, בייחוד לאחר שחלפו שנים לא רבות מהפלישה של גרמניה להולנד וכיבושה. כאשר האיחוד האירופי – בשמו הקודם 'השוק האירופי המשותף' – הציע לנסח הצהרה הדורשת שישראל תיסוג מהשטחים הכבושים ב־1973, הייתה זו הולנד שהטילה וטו על ההסכם, בניגוד לשכנותיה באירופה.

שלוש סיבות עיקריות לכך שהולנד הייתה בעלת הברית האירופית התומכת ביותר בישראל במהלך העשורים הראשונים לעצמאותה של ישראל. ראשית, ה־Pvd (מפלגת הלייבור ההולנדית), שהייתה בשעתה אחת המפלגות הפופולריות ביותר בהולנד, התבוננה בהערצה באידאלים הסוציאליסטיים של ישראל הצעירה ותמכה בהם בכל לב.³ שנית, למפלגות הנוצריות בהולנד יש מעמד דומיננטי, ומאז ומתמיד הן מחזיקות בגלוי בעמדות פרו־ישראליות, בין היתר בשל הזיקה הרגשית והדתית של הנוצרים לארץ ישראל. שלישית, הולנד חתרה למדיניות של טרנס־אטלנטיות, כלומר נטייה לעבר ארצות הברית והתרחקות מצרפת ומבריתניה.

וחיזוק היחסים עם ארצות הברית עתיד להביא לכך שהולנד תשתף פעולה עם ארצות הברית בתמיכתה בישראל בכמה וכמה הזדמנויות. אולם חרף היחסים הטובים הללו, הנוף הפוליטי בהולנד השתנה בעשורים האחרונים, והיחס החיובי של הולנד כלפי ישראל כבר אינו מובן מאליה. התמיכה ההולנדית בישראל השתנתה מתמיכה מרומזת ורווחת בקרב כלל האוכלוסייה לבולטת יותר, נישתית וממוקדת בצד הימני של המפה הפוליטית.

עמדות המפלגות בהולנד כלפי ישראל כיום

למרות הקיטוב הנוכחי בוויכוח סביב ישראל, הולנד וישראל ממשיכות ליהנות מיחסים טובים. הסחר בין שתי המדינות נרחב: הולנד הייתה שוק היצוא החשוב ביותר של ישראל באיחוד האירופי בשנים 2006–2009,⁴ ושתי המדינות הן מובילות עולמיות בתחומים דומים כמו טכנולוגיות מים וחקלאות ומשתפות פעולה ביניהן.⁵ אולם למרות היחסים הטובים הביקורת על ישראל נמצאת במגמת עלייה, וכאשר האיחוד האירופי הצביע בשנת 2014 על האפשרות של הכרה במדינה פלסטינית, יותר ממחצית המפלגות ההולנדיות הצביעו בעד.⁶ באופן לא מפתיע, התמיכה במדינה פלסטינית באה בעיקר מהשמאל: המפלגה הסוציאליסטית, מפלגת הלייבור, הירוקים, BIJ1, DENK וכדומה. מפלגות שהצביעו ברוב מכריע נגד ההכרה היו מהימין: מהמפלגה הנוצרית השמרנית SGP ועד מפלגות הימין הקיצוני PVV ו-Fvd. בשל השחיקה הגוברת במפלגות המרכז, עמדתה של הולנד כלפי ישראל הולכת ומתפצלת. הדבר גורם לכך שהסכסוך הישראלי-פלסטיני הפך לנושא חם ומעורר מחלוקת בפוליטיקה ובחברה ההולנדית. במשך שנים הייתה הכיכר המרכזית של אמסטרדם זירה להפגנות שבועיות למען מדינה פלסטינית, שאורגנו על ידי מפגינים פרו-פלסטינים. לאחרונה החלה קבוצת תומכי ישראל לארגן הפגנות נגד, והעניקה לסכסוך הישראלי-פלסטיני חשיפה רבה יותר בשיח הפוליטי והחברתי. דוגמה נוספת לפומביות העימות "פרו-פלסטינים לעומת תומכי ישראל" הייתה המחאה נגד רשת המרכולים ההולנדית 'המה', לאחר שגולשת הולנדית טענה בטוויטר כי הרשת מוכרת יין 'אפרת' עם תווית ישראלית, למרות שלדבריה מקורו בשטחים הכבושים. באופן מעניין הביאה הסערה לנסיקה במכירת היין, והוא נמכר תוך שעות ספורות בזכות תומכי ישראל שיצאו בקמפיין נגדי ורכשו את היין בהמוניהם. שתי דוגמאות עדכניות אלה מלמדות שהסכסוך הישראלי-פלסטיני מקבל נראות חברתית גוברת, וכי ההולנדים מתפצלים ביתר שאת בין שני הצדדים. מבחינה פוליטית אפשר לזהות עמדות אלה בדפוסי ההצבעה של המפלגות, כפי שניתן היה לראות בהצבעת האיחוד האירופי על הקמת מדינה פלסטינית שהוזכרה לעיל, כאשר דפוסי ההצבעה במפלגות המרכז משתנים על בסיס כל מקרה לגופו.

המאמר טוען שאפשר לחלק את המפלגות בהולנד לשלוש קבוצות: השמאל הביקורתי, הימין הקיצוני התומך והמרכז הניטרלי ברובו.

הימין הקיצוני ותמיכתו בישראל

שתי מפלגות הימין הקיצוני העיקריות בפוליטיקה ההולנדית הן PVV ו-FvD. חירט וילדרס, פוליטיקאי שנעשה שנוי במחלוקת בתוך הולנד ומחוצה לה, הקים את PVV בשנת 2006. הוא נודע לשמצה בשל הרטוריקה האנטי-מוסלמית שלו ובשנת 2016 הורשע בגין הסתה לאפליה בשל דברי שטנה.⁷ למרות כל זאת, מפלגתו הייתה השנייה בגודלה בבחירות הארציות בהולנד ב-2017, בעיקר בזכות התנגדות נחרצת להגירה.⁸ מפלגת FvD בראשותו של ת'יירי באדט נוסדה בשנת 2017, ויש קווי דמיון רבים בינה לבין PVV: היא מתנגדת תקיפה להגירה (לא מערבית), מטיפה לפרישה מהאיחוד האירופי ולחזרה ללאומנות ול'הגדרה עצמית'. בבחירות המקומיות שהתקיימו במארס 2019 הפכה FvD למפלגה הגדולה ביותר למרות גילה הצעיר בפוליטיקה – שנתיים בלבד. ביחס לישראל המפלגה מביעה בגלוי תמיכה חד-משמעית תוך ציטוט ערכים "יהודיים-נוצריים" משותפים וחשש מאסלאמיזציה כסיבות העיקריות.

אף על פי ששתי המפלגות הן תומכות נלהבות של ישראל, נמתחה עליהן ביקורת בשל השימוש ברטוריקה ובאזכורים אנטישמיים. בסוף 2018 פרסם אחד העיתונים החשובים בהולנד, 'De Volkskrant', דיווח מפורט על הנוכחות הגוברת של אנטישמיות בקבוצות ובפורומים מקוונים הקשורים ל-FvD ולתומכיה.⁹ באופן דומה, מחקר שהוזמן על ידי קרן אנה פרנק באמסטרדם הראה כי הן PVV

והן FvD מקושרות לתיאוריות אנטישמיות ולתיאוריות קונספירציה אחרות הקשורות לשנאת זרים.¹⁰ דיכוטומיה זו מציבה אתגר לישראל ולפוליטיקאים ישראלים; מצד אחד, מפלגות אלה יכולות להיחשב בעלות ברית טבעיות בשל עמדתן הפרו-ישראלית, אולם כישלון בהתמודדות עם אנטישמיות ועם סוגים אחרים של שנאת זרים מציב בעיה ויוצר חץ בינן לבין הקהילות היהודיות המקומיות.¹¹ קבלה ועידוד של ביטויי התמיכה מהימין הקיצוני באירופה מערערים את המוניטין של ישראל בקרב מצביעים מתונים בהולנד ובאירופה בכלל, וכן בקרב הקהילות היהודיות המקומיות.

קבלה ועידוד של ביטויי התמיכה מהימין הקיצוני באירופה מערערים את המוניטין של ישראל בקרב מצביעים מתונים בהולנד ובאירופה בכלל, וכן בקרב הקהילות היהודיות המקומיות.

המקומיות. אפשר להשוות זאת למצב הנוכחי בארצות הברית, שם התמיכה והשבחים של טראמפ לישראל הולכים יד ביד עם ביקורת חריפה יותר כלפי ישראל מתוך המפלגה הדמוקרטית.

השמאל וביקורתו כלפי ישראל

כאמור, בעשורים הראשונים לעצמאות ישראל, מפלגת הלייבור ההולנדית הייתה המפלגה הגדולה ביותר בשמאל ותומכת נלהבת של ישראל, אך המצב השתנה לקראת סוף המאה ה-20. אפשר לציין מספר סיבות לכך: ישראל התחזקה מבחינה צבאית וכלכלית ולא נתפסה עוד כמדינה הנמצאת בעמדה נחותה; החברה הישראלית התרחקה באיטיות מהאידיאלים הסוציאליסטיים לעבר אימוץ הקפיטליזם; החברה ההולנדית עברה תהליכי חילון מהירים וחלה ירידה במספר הנוצרים – שבדרך כלל תומכים יותר בישראל. לקראת סוף המאה ה-20 החלה ירידה איטית אך קבועה בתמיכה המפלגת הלייבור ההולנדית, והיא הפכה ממפלגה רחבה המקיפה כ־30 אחוזים מהקולות בשנות השמונים למפלגת שמאל הרבה יותר קטנה, עם שישה אחוזים בלבד מכלל הקולות בשנת 2017. רוב תומכי המפלגה עברו ל-VVD (ליברלים-שמרנים), שהיא כיום המפלגה הגדולה ביותר.¹² משמעות הדבר היא כי תומכי מפלגת הלייבור כיום הם יותר שמאלנים מבעבר ויותר ביקורתיים כלפי ישראל. המפלגות האחרות בצד השמאלי של המפה הן GroenLinks (הירוקים) והמפלגה הסוציאליסטית (SP), ושתיהן מתבטאות בגלוי בביקורתיות כלפי ישראל. כדי להמחיש את הביקורת של השמאל על ישראל בימים אלה צריך רק לסקור את תיעוד ההצבעה של המפלגות: כל שלוש המפלגות הצביעו בשנת 2018 בעד הכרה במדינה פלסטינית ונגד אימוץ ההגדרה הבינלאומית לאנטישמיות של הליגה נגד השמצה (IHRA).¹³ הסיבה שבגינה הן לא הסכימו להגדרת IHRA הייתה הטענה שעל פי הגדרה זו, כל ביקורת על מדינת ישראל תוגדר "אנטישמית".

עמדתו הביקורתית של השמאל כלפי ישראל קשורה גם לדמוגרפיה המשתנה של הולנד. בשל דפוסי ההגירה של העשורים האחרונים, כחמישה אחוזים מהאוכלוסייה ההולנדית הם בעלי רקע מוסלמי, עם שורשים מרוקאיים וטורקיים בעיקר. ניתוח דפוסי ההצבעה בקרב האזרחים המוסלמים ההולנדים בשנת 2012 הראה כי שבעה אחוזים בלבד הצביעו למפלגה ימנית, ואילו 72 אחוזים מהנשאלים הצביעו בעד אחת ממפלגות השמאל.¹⁴ עקב שלל סיבות, ההולנדים המוסלמים חשים קשר חזק עם הפלסטינים והם קולניים יותר בהתנגדותם לישראל. ההתנגדות לישראל יכולה לחלחל לחלק מהמדיניות והפוליטיקאים של מפלגות השמאל, וכפי שמוכיחה מפלגת הלייבור הבריטית, התנגדות השמאל לישראל עשויה להתגלגל לאנטישמיות. ברמה החברתית, מחקר של עמותת CIDI (מרכז המידע והתיעוד על ישראל) מציין עלייה של 71 אחוזים באירועים האנטישמיים המדווחים בשנת 2014, ככל הנראה בתגובה לעימות בין ישראל לעזה.¹⁵ נתון זה מלמד שהאנטישמיות בהולנד – ובאיחוד האירופי בכלל – נקשרת במידה כזו או אחרת למצב הפוליטי בישראל. יתר על כן, דוח של קרן אנה פרנק הראה כי קיים מתאם בין הרמה שבה הולנדים מוסלמים מזדהים עם דתם לבין מידת השליליות של תפיסתם את הישראלים

היהודים, את ממשלת ישראל ואת הציונים.¹⁶ במארכ 2019 פרסמה הסוכנות הגרמנית לביטחון פנים דוח על האנטישמיות המוסלמית במדינה, שהראה כי למוסלמים גרמנים יש ייצוג יתר במעשים אנטישמיים, וכי לימין כבר אין בלעדיות על האנטישמיות.¹⁷ הואיל ובעבר רוב היהודים בהולנד ובאירופה הצביעו למפלגות השמאל,¹⁸ כישלונן של השמאל בהתמודדות עם האנטישמיות מעורר ניכור בקרב מצביעים יהודים, ורבים מהם מצביעים בימים אלה למפלגות מרכז או אפילו מרכז-ימין.¹⁹

מפלגות המרכז ועמדתן כלפי ישראל, המתאפיינת בשיפוט כל מקרה לגופו

המרכז הפוליטי מורכב ממספר מפלגות נוצריות (CDA, CU), הדמוקרטיות הליברלים (D66) ומפלגת השמרנים הליברלים (VVD) של ראש הממשלה הנוכחי. בשנות השמונים והתשעים גרפו ה־CDA, ה־VVD ומפלגת הלייבור של המרכז-שמאל (PvdA) באופן קבוע כ־80 עד 85 אחוזים מכלל הקולות, אך ב־2017 השיגו כל שלוש המפלגות האלה יחד 40 אחוזים מהקולות בסך הכול. המרכז (הרחב) איבד אם כן יותר ממחצית הקולות לטובת מפלגות "קיצוניות" יותר, הן בשמאל (הירוקים, המפלגה הסוציאליסטית) והן בימין (PVV, FvD).²⁰ קשה יותר לנבא את עמדתן של מפלגות המרכז כלפי ישראל. אם בוחנים את אופן הצבעתן על סוגיות 2018 של אימוץ הגדרת IHRA לאנטישמיות וההכרה במדינה פלסטינית, מגלים שחלק ממפלגות המרכז הצביעו נגד ההכרה במדינה פלסטינית ונגד הגדרת IHRA לאנטישמיות, ואילו אחרות הצביעו בעד ההכרה ובעד הגדרת IHRA. כלומר הן הצביעו גם בעד ישראל וגם נגד ישראל. המצביעים היהודים באירופה

נוטשים בהדרגה את השמאל לטובת המרכז-ימין – מגמה שאפשר לראות גם בהולנד. בבחירות הארציות האחרונות של שנת 2017 הצביעו כ־45 אחוזים מהיהודים ההולנדים למפלגת ימין-מרכז.²¹

למרות שהמרכז איבד מספר רב של מצביעים, במספרים מוחלטים מפלגות המרכז הן עדיין הרוב. עם זאת, על פי נתונים של ארגון IPSOS למחקרי שוק מתחיל להופיע פער הולך וגדל בדפוסי ההצבעה בין הדורות. דורות מבוגרים צפויים במידה רבה יותר להצביע למפלגות מרכז מסורתיות,

המצביעים הצעירים, מתמקמים בשני צידי הקשת הפוליטית ובשני צידי הוויכוח על ישראל. עקב כך התמיכה ההולנדית בישראל עלולה להיות בלתי צפויה בעתיד.

בעוד המצביעים הצעירים יותר מיוצגים בייצוג יתר במפלגות השמאל והימין.²² המצביעים הצעירים, שדומה כי הם מפוכחים יותר מהמפלגות המסורתיות ומפולגים יותר, מתמקמים בשני צידי הקשת הפוליטית ובשני צידי הוויכוח על ישראל. עקב כך התמיכה ההולנדית בישראל עלולה להיות בלתי צפויה בעתיד.

קווי דמיון לכלל האיחוד האירופי

מאחר שהמפלגות הפוליטיות בכל האיחוד האירופי הן גם חלק מבריתות בפרלמנט של האיחוד, עמדותיהן כלפי ישראל ישפיעו על הפוליטיקה ועל המדיניות הן ברמת המדינות והן ברמת האיחוד. כפי שהוכיחו הבחירות לפרלמנט האירופי בסוף מאי השנה, המגמה של הישחקות המרכז לטובת שמאל וימין היא תופעה בכלל האיחוד. לראשונה מזה למעלה מארבעים שנה, הקבוצות הפרלמנטריות שייצגו את המרכז איבדו את הרוב שלהן בפרלמנט של האיחוד, ואילו מפלגות השמאל (הירוקים) והימין הקיצוניות יותר נסקו.²³ חוקרים הראו כי גם את המדינות החברות באיחוד האירופי ניתן לחלק לשלוש קבוצות על בסיס היסטוריית ההצבעות שלהן ביחס לסכסוך הישראלי-פלסטיני.²⁴ קבוצת המדינות שעמדותיהן תואמות ביותר לאלה של ממשלת ישראל היא בעיקר במזרח אירופה – הונגריה, פולין, רומניה, אך גם אוסטריה ויוון, ואילו המדינות הביקורתיות ביותר הן בעיקר מערב-אירופיות כמו שוודיה, אירלנד, צרפת ודנמרק. ארבע המדינות בקטגוריה השלישית נקראות "מאזנות" והן איטליה, בריטניה, גרמניה והולנד. מדינות אלה מנסות לשמור על עמדת אמצע ולעיתים אף פועלות כגשר בתוך האיחוד האירופי.

האיחוד האירופי מפוצל בגישתו לישראל. בדומה למצב הפנימי בהולנד, גם בפרלמנט של האיחוד צפויות העמדות השונות כלפי ישראל לקבל ביטוי בולט יותר, ככל שנוכחות הימין והשמאל הקיצוניים תתגבר.

מכל אלה ניתן ללמוד שהאיחוד האירופי מפוצל בגישתו לישראל. בדומה למצב הפנימי בהולנד, גם בפרלמנט של האיחוד צפויות העמדות השונות כלפי ישראל לקבל ביטוי בולט יותר, ככל שנוכחות הימין והשמאל הקיצוניים תתגבר. אף שעלייה אפשרית בתמיכת מפלגות הימין בפרלמנט האיחוד עשויה להועיל לישראל, סביר להניח שהיא תתקזז עם הקבוצה הביקורתית יותר של המתנגדות משמאל. מצב זה אינו שונה בהרבה מהדוגמה האמריקאית, שבה גוברת ההתנגדות של הדמוקרטים ליחסים החמים בין

ישראל לבין ממשל טראמפ. אף כי הימין הקיצוני חווה עלייה עצומה בקרב ציבור הבוחרים בעשור האחרון, רבים מהפוליטיקאים והמפלגות שלהם עדיין שנויים במחלוקת בציבור הרחב, כולל הקהילות היהודיות באירופה.²⁵

סיכום

כפי שהוכיחו המצב הפנימי בהולנד והבחירות לפרלמנט של האיחוד האירופי, מפלגות המרכז המסורתיות מאבדות את הדומיננטיות שלהן, והנוף הפוליטי ברחבי האיחוד האירופי נעשה מפוצל ומקוטב יותר. לשחיקת המרכז לטובת השמאל והימין הקיצוניים יש כמה וכמה השלכות על מעמדה של ישראל בפוליטיקה ההולנדית ובאיחוד האירופי, וכן בקהילות היהודיות המקומיות. באשר לימין

הקיצוני, עמדתם התומכת כלפי ישראל יכולה להפוך אותם לבעלי ברית טבעיים של ממשלת ישראל, אך ניתן לטעון כי בטווח הארוך יהיו לכך השלכות שליליות על ישראל, הן ברמה האסטרטגית והן ברמה המוסרית. מבחינה אסטרטגית, הענקת לגיטימציה לימין הקיצוני באמצעות קבלת תמיכתו מובילה להתרחקות נוספת מהשמאל של אירופה – זוהי סכנה בפרט בהתחשב במגמות הדמוגרפיות החזויות ליבשת. מבחינה מוסרית, ההתקרבות למפלגות שבאופן מוחלט נדחו על ידי הקהילות היהודיות באירופה עלולה להוביל להידרדרות ביחסי ישראל והתפוצות, דבר המעמיד בסכנה מרכזי בייעוד של ישראל. פוליטיקאים ישראלים ייטיבו לעשות אם יתייעצו עם קהילות יהודיות מקומיות ויתחשבו בדאגות ובהמלצות שלהן. בניגוד לימין הקיצוני, השמאל באירופה מעצים את הביקורת כלפי ישראל ומראה תמיכה רחבה במאבק הפלסטיני. כפי שניתן היה לראות בבחירות גם בהולנד וגם באיחוד האירופי, השמאל (הקיצוני) הצליח להגדיל באופן ניכר את שיעור הקולות והמושבים שלו בממשלה. לפיכך, על המנהיגים הישראלים לשקול כיצד לחבור מחדש למפלגות השמאל במערב, ומה האפשרות לבסס את שיתוף הפעולה וההתקרבות המחודשת על קווי דמיון לא אידיאולוגיים כמו איכות הסביבה, דמוקרטיה וזכויות להט"ב.

הערות

- 1 “Nederland en de erkenning van Israël” *Nieuwe Apeldoornsche Courant*, January 26, 1949, www.delpher.nl. מתוך מאגר עיתונות הולנדית מקוונת.
- 2 Embassy of the State of Israel in the Netherlands, “Relations between Israel and the Netherlands”, Ministry of Foreign Affairs of Israel, <http://embassies.gov.il/hague-en/aboutisrael/Relations/Pages/Relations.aspx>.
- 3 Philip van Praag, “PvdA partijgeschiedenis”, Rijksuniversiteit Groningen, June 5, 2018, <https://dnpp.nl/pp/pvda/geschied>.
- 4 “Relations between Israel and the Netherlands”, שם.
- 5 Anne-li Steutel-Marion, “How can Israel and The Netherlands capitalize the smart water tech revolution?,” Medium, March 29, 2017, <https://medium.com/the-startup-nation/how-can-israel-and-the-netherlands-capitalize-the-smart-water-tech-revolution-1e8dba6190eb>.
- 6 Samuel Jong, “Europese verkiezingen op 23 mei: Hoe stemden de partijen?,” CIDI, May 22, 2019, <https://www.cidi.nl/europese-verkiezingen-op-23-mei-hoe-stemden-de-partijen/>.
- 7 The Court of Justice of The Hague, “Wilders schuldig aan groepsbelediging en aanzetten tot discriminatie,” Rechtspraak, December 9, 2016, <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Den-Haag/Nieuws/Paginas/Wilders-schuldig-aan-groepsbelediging-en-aanzetten-tot-discriminatie.aspx>.

- Bastiaan Nagtegaal, "Teruglezen: VVD stijgt naar 33 zetels, PVV tweede partij", 8
NRC Handelsblad, March 16, 2017, <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/03/15/live-nederland-naar-de-stembus-voor-tweede-kamerverkiezingen-a1550239>
- Annieke Kranenberg and Hassan Bahara, "Hoe alt-right online Jodenhaat 9
verspreidt" *De Volkskrant*, November 9, 2018, <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/hoe-alt-right-online-jodenhaat-verspreidt-b1714693/>
- Bas Tierolf, Lisanne Drost and Maaïke van Kapel, *Zevende rapportage racisme, 10
antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland: incidenten, aangiftes, verdachten en afhandeling in 2017*, Anne Frank Institute and Verwey-Jonker Institute, Amsterdam, Verwey-Jonker Institute, 2017, pp. 3-75
- Marc de boni, "Le FN suscite toujours le malaise des institutions juives," *Le 11
Figaro*, February 14, 2017, <http://www.lefigaro.fr/elections/presidentielles/2017/02/09/35003-20170209ARTFIG00207-le-fn-suscite-toujours-le-malaise-des-institutions-juives.php>
- PDC, "Zetelverdeling Tweede Kamer," Parlement.com, July 3, 2017, https://www.parlement.com/id/vh8lnhronvx6/zetelverdeling_tweede_kamer. 12
- Samuel Jong, "Europese verkiezingen op 23 mei: Hoe stemden de partijen?," 13
CIDI, May 22, 2019, <https://www.cidi.nl/europese-verkiezingen-op-23-mei-hoe-stemden-de-partijen/>
- Labyrinth Onderzoek, "Stemgedrag moslims," Labyrinth, September 12, 2012, 14
<https://www.labyrinthonderzoek.nl/actueel/stemgedrag-moslims/>
- Naomi Mestrum and Paul van der Bas, "Monitor antisemitische incidenten in 15
Nederland 2017", CIDI, 2017, <https://www.cidi.nl/wp-content/uploads/2018/03/Monitor-antisemitische-incidenten-in-Nederland-2017.pdf>
- Ron van Wonderen, Willem Wagenaar, *Antisemitisme onder jongeren in 16
Nederland*, Anne Frank Institute, Utrecht: Anne Frank Institute, 2015, pp.6-8
- The Germany Agency for Domestic Security, *Antisemitismus im Islamismus*, 17
Berlin: Bundesamt Fuer Verfassungsschutz, March 2019
- The Institute for Jewish policy research, *The political leanings of Britain's Jews*, 18
London, Institute for Jewish policy research, 2010
- Nieuw Israelitisch Weekblad, "Enquête: Joods Nederland kiest", NIW.nl, March 19
9, 2017, <https://www.niw.nl/enquete-joods-nederland-kiest-555/>
- PDC, "Zetelverdeling Tweede Kamer", Parlement.com, July 3, 2017, [https:// 20
www.parlement.com/id/vh8lnhronvx6/zetelverdeling_tweede_kamer](https://www.parlement.com/id/vh8lnhronvx6/zetelverdeling_tweede_kamer).
- Nieuw Israelitisch Weekblad, "Enquête: Joods Nederland kiest", NIW.nl, March 21
9, 2017, <https://www.niw.nl/enquete-joods-nederland-kiest-555/>
- Sjoerd van Heck, "Een politieke generatiekloof?", IPSOS, April 16, 2019, [https:// 22
www.ipsos.com/nl-nl/politiek-met-sjoerd/een-politieke-generatiekloof](https://www.ipsos.com/nl-nl/politiek-met-sjoerd/een-politieke-generatiekloof)
- European Parliament, "European elections results", European Parliament, May 23
20, 2019, [http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/elections-press-
\[הקישור אינו תקין\] kit/8/european-elections-results](http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/elections-press-kit/8/european-elections-results)
- Dr. Muriel Asseburg & Dr. Nimrod Goren, eds., *Divided and Divisive: Europeans, 24
Israel and Israeli-Palestinian peace making*, Mitvim, SWP & Pax, 2019

“Jüdische Organisationen warnen vor geplanter Vereinigung ‘Juden in der AFD’”, 25
Der Spiegel, October 4, 2018,
<https://www.spiegel.de/politik/deutschland/juedische-organisationen-warnen-vor-afd-partei-sei-rassistisch-und-antisemitisch-a-1231600.html>; Marc de boni, “Le FN suscite toujours le malaise des institutions juives”, *Le Figaro*, February 14, 2017, <http://www.lefigaro.fr/elections/presidentielles/2017/02/09/35003-20170209ARTFIG00207-le-fn-suscite-toujours-le-malaise-des-institutions-juives.php>